

UOT 023 (479.24)
KBT Ч734.711.13(2A)

Kitabxana işinin təkmilləşdirilməsində innovativ siyasətin rolu

N.D.Abdullayeva
abdullaevanarmina@gmail.com

Xülasə: *Açıq demokratik cəmiyyətə keçidlə əlaqədar olaraq ölkəmizdə də müəssisələrin idarəetmə paradigmasının dəyişilməsinə obyektiv tələbat yaranmışdır. Kitabxanalar da bu prosesdən kənar qalmırlar. İctimai təcrübənin bütün sahələrində innovasiyalara qlobal dəyişikliklərin, irəliləyişlərin vasitəçisi kimi baxılır və o, köklü elmi araşdırmaların predmetidir. Məqalədə kitabxana işinin inkişafında innovativ siyasətin rolundan bəhs olunur.*

Açar sözlər: *kitabxana işi, innovasiyalar, təkmilləşmə, inkişaf, innovativ siyasət*

Ключевые слова: *библиотечное дело, инновации, совершенствование и развитие библиотек, инновационная политика*

Key words: *librarianship, innovation, modernization, development, innovation policy*

Sənaye və istehsalatda innovasiya prosesi dövlətin və konkret təşkilatların innovativ siyasətlərinə uyğun olaraq qurulur. Dövlətin innovasiya siyasəti dövlət və kommersiya təşkilatlarında innovasiya proseslərinin həyata keçirilməsi üçün xoşməramlı iqtisadi-hüquqi şəraitin yaradılmasını təmin edir. O, innovasiya proseslərinə dövlət dəstəyi normalarının işlənib hazırlanması və normativ-hüquqi nizamlanmasını özündə əks etdirir. Dövlət innovasiya siyasətinin xüsusiyyətlərini xarakterizə edərkən mütəxəssislər öz diqqətini 3 əsnada cəmləyir:

1. Dövlətin nizam-intizam vasitələrində;
  2. İnnovasiya fəaliyyətinin nizamlanmasını həyata keçirən dövlət strukturlarının vəzifə borclarında;
  3. İnnovasiya proseslərinə dövlət dəstəyinin formalarında.
- İnnovasiya sahəsində dövlət orqanlarının əsas vəzifələri aşağıdakı kimi müəyyən olunmuşdur:

- Elmi-tədqiqat və innovasiyalara vəsaitin toplanması;

- Bu sahədə innovasiyaların stimullaşdırılması;
- İnnovasiya proseslərinin, xüsusən də yenilikçi-novatorların müəllif hüququnun qorunması sisteminin və intellektual mülkiyyətin mühafizəsi hüquqi bazasının yaradılması;
- İnnovasiya fəaliyyətinin kadr təminatı;
- Elmi-innovasiya infrastrukturunun formalaşdırılması;
- İnnovasiya proseslərinin təşkilati-idarəetmə təminatı;
- İnnovasiyaların sosial və ekoloji istiqamətdə təminatı;
- İnnovasiya fəaliyyətinin ictimai statusunun yüksəldilməsi;
- İnnovasiya proseslərinin regional nizamlanması.

Bu yolla dövlətin innovasiya siyasəti yeni növ məhsul və texnologiyaların buraxılması məqsədilə sənayeyə təsirinin forma, metod və istiqamətlərinin məcmusunu özündə əks etdirir. Azərbaycanda innovasiya siyasəti formalaşma mərhələsi yaşayır və elmi-innovasiya sahəsində böhranın aradan qaldırılmasına istiqamətlənmişdir.

Dövlətin kitabxana işi sahəsində apardığı innovativ siyasətə nümunə olaraq demək olar ki, ulu öndər Heydər Əliyev və onun davamçısı olan Prezident İlham Əliyev kitabxana-informasiya sahəsinin inkişafı sahəsində bir sıra fərman, sərəncam və dövlət proqramlarına imza atmışlar. Bunlar: H.Əliyevin 1998-ci il 29 dekabr tarixində imzaladığı “Kitabxana işi haqqında” Azərbaycan Respublikasının qanunu kitabxana işinin bütün sahələrini əhatə edərək onun qanuni tənzimlənməsinə şərait yaratmış, 1998-ci il 3 aprel tarixində imzaladığı “İnformasiya, İnformasiyalaşdırma və İnformasiyanın Mühafizəsi Haqqında” Azərbaycan Respublikasının Qanunu və 2003-cü il 17 fevral tarixdə imzaladığı “Azərbaycan Respublikasının inkişafı naminə informasiya-kommunikasiya texnologiyaları üzrə Milli Strategiya (2003-2012-ci illər)” müasir informasiya texnologiyalarının Azərbaycanda bütün elm və sənaye sahələrində, o cümlədən kitabxanalarda tətbiqi sahəsində strateji vəzifələri müəyyənləşdirmişdir. İlk dəfə olaraq məhz bu sənəddə dövlətin innovasiya inkişafında elmin rolu önə çəkilmiş, elmtutumlu yeni texnologiyaların inkişafı məsələsi zəruri tələb kimi əksini tapmışdır. Prezident İlham Əliyevin 2008-ci il 6 oktyabr tarixində imzaladığı “Azərbaycan Respublikasında Kitabxana-İnformasiya Sahəsinin 2008-2013-cü illərdə inkişafı üzrə Dövlət Proqramı”, 2015-ci ildən isə bu dövlət proqramını davam etdirəcək daha bir layihə əlaqədar qurumlar tərəfindən hazırlanmaqdadır. Hər bir müəssisə və təşkilatın innovativ siyasətinin başlıca vəzifəsi perspektiv innovasiyaların növlərini dəqiqləşdirməyə imkan verən dəyişikliklərin obyektini doğru seçməkdir.

Kitabxanada innovativ fəaliyyətin həyata keçirilməsinin ən vacib amili onun innovativ proqnozlarının, inkişaf strategiyası, proqramı və layihələrinin

hazırlanması üçün zəmin olan innovativ siyasətidir. Innovasiya fəaliyyəti profilindən, miqyasından və statusundan asılı olmayaraq istənilən kitabxana üçün mühüm şərtidir. Buna görə də, kitabxananın inkişafının innovativ siyasətinin işlənilməsinin zəruriliyi istənilən tip kitabxana rəhbərliyi qarşısında duran ən ümdə məsələlərdən biridir.

Innovasiya siyasəti dedikdə, kitabxanaların davamlı inkişafının stimullaşdırılmasına yönəldilmiş, dolğun, təşkilati-struktur cəhətdən yenilənməsi, bütün proseslərin texnoloji cəhətdən müasirləşdirilməsi, həmçinin personalın peşəkar şüurunda pozitiv dəyişikliklərin meydana gəlməsi hesabına həyata keçirilən fəaliyyət başa düşülür. Onun aparıcı elementləri olaraq kitabxanaların daxili və xarici əlaqələri, personalın innovasiya mədəniyyətinin formalaşması, kitabxanaçılara və kitabxananın tərəfdaşlarına təkan verilməsi sistemindən istifadə aydın nəzərə çarpır. Bu halda innovasiya mədəniyyəti dedikdə, personalın mütləq peşəkar inkişafı, əməkdaşların yaradıcı potensialının artırılması mexanizmlərinin mövcudluğu başa düşülür. Kitabxanaçıların kollektiv və fərdi psixologiyası üzrə yeniliklərin idarə edilməsinin nəzərə alınmasının vacibliyinə və rəhbərin kitabxana heyətinin yaradıcılıq resursundan düzgün istifadə etmək bacarığına mühüm əhəmiyyət verilir.

Hər bir irəli sürülən innovasiya gələcəkdə səmərə vermək məqsədi daşıyır. Buna görə də innovativ siyasət dəyişikliklərin planlaşdırılması ilə əlaqədardır və özündə 3 əsas cəhəti birləşdirir:

- Təşkilatın inkişaf istiqamətinin seçilməsi;
- Perspektiv (strateji) planlaşdırma;
- Operativ planlaşdırma.

Yenilikçi ideyalar “boş yerdən” formalaşmır, innovativ fəaliyyətin müxtəlif kateqoriyalı iştirakçılarının təkliflərinin təhlilinin nəticəsidir. Kitabxananın innovativ inkişafının əsasını son illər informasiya-kommunikasiya texnologiyaları və onların proqram təminatı hesab edirlər. Mərkəzləşmiş kitabxanaların potensial təşəbbüskarlarını aşağıdakı kateqoriyaya bölmək olar:

- Oxucular (istifadəçilər);
- Peşəkar ictimaiyyətin nümayəndələri (müxtəlif tip kitabxanaların əməkdaşları, ali təhsil müəssisələrinin müəllimləri)
- Peşəkar tərəfdaşlar (nəşriyyat işçiləri, sosial, mədəniyyət, incəsənət və təhsil müəssisələrinin əməkdaşları, sosioloqlar, psixoloqlar, kulturoloqlar, jurnalistlər, informatiklər, hakim dairələrin nümayəndələri, bələdiyyə idarələri, sponsorlar, mesenatlar və s.);
- Kitabxanaçılar.

Kitabxana işçiləri innovasiyaları irəli sürən əsas qrupu təşkil edir. Hər bir kitabxana əməkdaşı özünün peşəkar inkişafına məsuliyyət daşıyır. Kitabxananın işçi heyətinin inkişafı, təhsili, təkmilləşmə məsələləri sistemli plana daxil edil-

məli, bu məsələ müəssisənin sosial siyasətinin əsas tərkib hissəsinə çevrilməlidir.

Kitabxanalarda innovasiya fəaliyyətinin inkişafına təkan vermək üçün yeni ideyaların verilməsi mexanizmi işlənilib hazırlanmalıdır. Onun yaradılması şərtləri bunlardır:

- Kitabxanada müəssisə daxili xoş, əlverişli mühit olması, yaradıcı fəallıq və yarış atmosferinin mövcudluğu;

- Kitabxananın məqsədi, vəzifələri və iş istiqamətləri, yenilikçilik fəaliyyətinin mahiyyəti və qazanılan nəticələr barədə kitabxananın işçi heyətinin məlumatlı olması;

- İnnovativ ideyaların müəlliflərinin təşviqat sisteminin mövcudluğu, əməkdaşların nailiyyətləri və təşviqat formaları barədə maarifləndirmə işinin aparılması;

- Əməkdaşların ixtisaslarının artırılması və attestasiyası qaydalarının işlənməsi və onun nəticələrinin xüsusi hesabat formalarında hazırlanması;

- Kitabxanada yeni ideyaların qeydə alınması və təqdimatı sisteminin olması;

- “İdeyalar bankı”, “Yaradıcı ideyalar yarmarkası”, “Təkmilləşdirici işlərin hərracı” kimi müsabiqələrin təşkili və s.

Yeni ideyaların verilməsi əgər onlar ümumiləşdirilib yekunlaşdırılmasa, təsnifləşdirilməsə, prioritetlər müəyyən olunmasa, sistemləşdirilməsə və tətbiq mərhələsinə keçməsə heç bir əhəmiyyət kəsb etməz. Heç də bütün innovativ ideyalar perspektivli və təcrübədə tətbiq oluna biləcək səviyyədə olmur. Seçilən ideyalar nizamlanmalı, prioritetlər müəyyənləşdirilməli və sonra reallaşdırılmalıdır. Müəyyən etmək lazımdır ki, hansı innovativ ideyaya potensial, hansına real tələbat var. Və innovasiya ehtiyatlarını ilk növbədə nəyə yönəltmək lazımdır ki, dəyişikliklərin nəticəsi kitabxananın yaxın gələcəkdəki inkişafına müsbət təsir göstərsin.

İnnovativliyin əsas paradıqlarına nəzər salınsa, bunlar:

- Öyrənməkdən və dəyişməkdən qorxmamaq;

- Özünü digərlərindən ağıllı hesab etməmək;

- Digərlərindən ideya götürmək və özünə uyğunlaşdırmaq;

- Tətbiq etmək, dəyişdirmək və yenə də tətbiq etmək.

Bildiyimiz kimi, innovasiya fəaliyyəti iqtisadi inkişafı və rəqabətliliyi təmin etmək üçün yeni ideyaların, elmi biliklərin, texnologiya və məhsulların müxtəlif istehsal və idarəetmə sahələrinə tətbiq edilməsidir. İnnovasiya fəaliyyətinin nəticəsi olaraq yeni və ya təkmilləşdirilmiş məhsul (iş, xidmət), texnoloji proses, həmçinin ictimai münasibətlərin müxtəlif sahələrində təşkilati-texniki, maliyyə-iqtisadi və digər həllər hesab edilir. İstehsalatda elmi-texniki tərəqqinin nailiyyətləri məhz innovasiyalar formasında yayılır.

Kitabxana işinin müasir inkişaf mərhələsi üçün yeniliklərin kompleks tətbiqi və innovasiyaların sayının artması səciyyəvidir. Kitabxana mütəxəssis-

lərinə məlumdur ki, məhz kitabxanaların innovativ inkişaf yolu onların həyat fəaliyyətinin bütün sahələrinin yenilənməsi, onların üzərinə düşən sosial missiyanın yerinə yetirə bilmələrini təmin edəcəkdir. Kitabxana innovasiyalarının səciyyələndirilməsinin əsas cəhətləri dəyişikliklərin obyektinə və yeniliyin səviyyəsidir. Dəyişikliklərin obyektinə nöqtəyi-nəzərindən, kitabxana innovasiyaları məhsul, texnoloji və idarəetmə innovasiyalarına bölünür.

Məhsul innovasiyaları kitabxananın unikallığını, onun rəqabət bazarında müxtəlif üstünlüklərini nəzərə çarpdırır.

Texnoloji innovasiyalar kitabxananı onun üzərinə düşən funksiyaları yerinə yetirməyə və korporativ kitabxana sisteminə daxil olması üçün şərait yaratmağa imkan verən standartlaşdırılmış həllərə istiqamətləndirir. İnnovasiyaların reallaşdırılması müxtəlif təşkilatı, iqtisadi və psixoloji xarakterli çətinlik və maneələrlə müşayiət olunan peşəkar fəaliyyətin həyata keçirilməsinin çox riskli üsuludur. Bu cür problemlərin aradan qaldırılması kitabxana işinin yenilənməsizamanı müəssisəyə elmi əsaslı yanaşmalardan istifadə edilməsini tələb edir. Belə ki, belə məsələlər təkcə kitabxana işinin qarşısında duran problem deyil.

Tanınmış kitabxanaşünasların kitabxananın innovativ fəaliyyətinə həsr olunmuş nəşrlərinin təhlili göstərir ki, maraqlı və eyni zamanda bir-birindən tam fərqli yanaşmalar mövcuddur və vahid bir fikir hələ də tam formalaşmayıb. Bir çox məsələlər, o cümlədən, terminlərin məzmun tamlığında, texnologiyaların və dəyişikliklərin idarə olunması xüsusiyyətlərində, innovasiya prosesinin səmərəliliyinin qiymətləndirilməsi meyarlarında, kitabxanada innovasiyaların təsnifləşdirilməsində hələ də mübahisəli məqamlar vardır. Onu da qeyd etmək lazımdır ki, bu gün kitabxana işində yeniliklər bazarı formalaşdırılmamışdır, ixtisaslaşdırılmış innovasiya təşkilatları demək olar ki, yox səviyyəsindədir, innovasiya münasibətləri sistemi inkişaf etməyib və innovasiya fəaliyyətinin iştirakçıları arasında əlaqə yoxdur, fəndreyzin qın imkanları zəif istifadə olunur. İnnovasiyaların inkişafı üçün kitabxanalara innovasiya fəaliyyətinin hərəkətverici infrastrukturunun olması lazımdır. İnnovasiyaların reallaşdırılması üçün dövlət və qeyri-hökumət dəstəyi mütləqdir.

Kitabxana-innovasiya infrastrukturunun formalaşdırılması kifayət qədər innovasiya potensialı olan böyük kitabxanaların, mədəniyyət universitetlərinin bazasında innovasiya təşkilatlarının yaradılmasını tələb edir. Bu, gələcəkdə kitabxanaların innovasiya fəallığının stimullaşdırılmasına yönələn tədbirlərin həyata keçirilməsi və onlara innovativ layihə müsabiqələrinin əsasında qrantların verilməsi və inkişaf proqramlarının dəstəklənməsilə maliyyə yardımı göstərilməsi məqsədi daşıyır. Bu infrastrukturun effektiv elementi kitabxananın ixtisaslaşdırılmış bölmələri, bütün innovasiya dövriyyəsinin kompleks işlərinin yerinə yetirilməsini təmin edə biləcək sərbəst innovativ qurumlar yaradılmalıdır. Beləliklə də, müasir kitabxanaların innovativ fəaliyyətinin inkişafında əsas

şərti innovasiya infrastrukturunun gələcək inkişafı və innovasiya fəaliyyətinin iştirakçıları ilə səmərəli innovativ münasibət və əlaqələrin qurulmasıdır. Bütün bunlar aşağıdakı proseslərin reallaşmasına şərait yaradacaq;

- Yeniliklərin işlənməsinə və innovasiyaların həyata keçirilməsi üçün vəsaitin cəlb olunmasına;

- İnnovativ işləri əlaqələndirmək və innovasiya məsələlərini birgə həll etməyə;

- İnnovativ layihələrin birgə həyata keçirilməsi üzrə peşəkar əlaqələri genişləndirməyə;

- Kitabxananın nailiyyətləri haqqında ictimaiyyəti vaxtında məlumatlandırmağa və s.

Kitabxana işinin inkişafında, təkmilləşdirilməsində innovasiyaların yeri və rolunun nə qədər əhəmiyyətli olduğunu müəyyən qədər əsaslandırmağa çalışdıq. Sonda bu qənaətə gəlmək olar ki:

1. Müasir dövrdə heç bir idarə və ya müəssisə, o cümlədən kitabxanalar öz fəaliyyətini müxtəlif istiqamətlərdən mütəmadi olaraq təkmilləşdirmədən inkişaf edə bilməz.

2. Yeni xidmət və məhsul növlərinin təqdim olunması, innovativ texnologiyaların tətbiqi, iş proseslərinin və işçi heyətin idarədilməsində müasir metodlardan istifadə edilməsi mütləqdir.

3. İnnovasiyalar inkişafın ən vacib elementidir. Onlar olmadan kitabxana sosial əhəmiyyətli təşkilat olaraq qala bilməz, rəqabətə davamlı xidmətlər göstərə bilməz.

4. Bazar iqtisadiyyatı şəraitində öz mövqeyini möhkəmlədə bilməz.

Ədəbiyyat

1. Abdullayeva N.D. Azərbaycan kitabxanaşünaslığında prioritet məsələ - kitabxana innovatikasi, müasir vəziyyəti və inkişaf perspektivləri // Kitabxanaşünaslıq və informasiya: elmi nəzəri və praktiki jurnal. B.: BUN, 2013, №2 (11), s.132-137.
2. “Azərbaycan Respublikasında kitabxana-informasiya sahəsinin 2008-2013-cü illərdə inkişafı üzrə Dövlət Proqramı”. Bakı, 2008.
3. “Kitabxana işi haqqında” Azərbaycan Respublikasının Qanunu //Azərbaycan, 1999, 14 mart.
4. Абдуллаева Н.Д. Инновации и новые тенденции в библиотечном деле //Актуальные вопросы современной науки: Материалы XVI Международной научно-практической конференции (30 июля 2012 г.): Сборник научных трудов. М.: Издательство «Перо», 2012, с. 205-213.
5. Гусева Е.Н. Успешное инновационное развитие: научно-методические подходы // Библиотечное дело - XXI век, 2009, №2, с.35-50.
6. Дворкина М.Я. Инновационная деятельность в структуре библиотечной деятельности / М.Я. Дворкина // Румянцевские чтения: материалы межд. конф.